

NHU CẦU ĐÀO TẠO SAU ĐẠI HỌC VỀ AN SINH XÃ HỘI Ở VIỆT NAM

TS. Nguyễn Trung Hải (79)

Trường Đại học Lao động - Xã hội
hainguyentruong1979@gmail.com

ThS. Nguyễn Thị Liên

Trường Đại học Lao động - Xã hội
lienctxh1080@gmail.com

Tóm tắt: Đảm bảo an sinh xã hội cho mọi người dân là mục tiêu hướng tới của mọi quốc gia trong đó có Việt Nam. Chuyển sang nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, nền kinh tế Việt Nam luôn đạt tốc độ tăng trưởng cao. Thành tựu đó cho phép nước ta có thêm nhiều nguồn lực thực hiện và mở rộng hệ thống chính sách an sinh xã hội (ASXH). Điều này cũng cho thấy nhu cầu sử dụng đội ngũ nhân lực được đào tạo bài bản về ASXH tăng cao. Tuy nhiên, hiện tại chưa có cơ sở đào tạo nào tại Việt Nam có ngành ASXH, kể cả bậc cử nhân và sau đại học. Từ việc rà soát chương trình đào tạo của một số cơ sở đào tạo có liên quan đến ASXH cho thấy, những kiến thức được đưa vào giảng dạy chủ yếu là những lý luận cơ sở, việc đào tạo ASXH ở bậc đại học và sau đại học chưa đáp ứng nhu cầu nhân lực chất lượng cao về ASXH. Đây được coi là nguyên nhân dẫn đến tình trạng thiếu hụt nghiêm trọng nhân lực chất lượng cao về ASXH làm hạn chế khả năng xây dựng, hoạch định, triển khai thực hiện các chính sách ASXH trong quản lý nhà nước. Thông qua đánh giá, phân tích về nhu cầu và mong muốn được đào tạo sau đại học bài viết sẽ đề xuất một số giải pháp nhằm đáp ứng một cách tốt nhất về nhu cầu đào tạo sau đại học về ASXH ở Việt Nam.

Từ khóa: an sinh xã hội, nhu cầu, đào tạo, sau đại học

NEEDS OF POSTGRADUATE TRAINING IN SOCIAL SECURITY IN VIETNAM

Abstract: Ensuring social security for all people is the goal of every country, including Vietnam. Shifting to a socialist-oriented market economy, Vietnam's economy has achieved a high growth rate. That achievement allows our country to have more resources to implement and expand the system of social security policies. This also shows that the demand for well-trained human resources in social security has increased. However, at present, there are no training institutions in Vietnam that have social security majors both bachelor and postgraduate levels. Reviewing the training programs of some training institutions related to social security showed that knowledge in the training program is mainly the theories and it does not meet the demand of high-quality human resources on social security. This is considered as the cause of a serious shortage of high-quality human resources on social security which limited ability of formulating, planning and implementing social security policies in State management. Through the assessment and analysis of the need and desire for postgraduate training, the article will propose some solutions to best meet the needs of postgraduate training in social security in Vietnam.

Keywords: social security, needs, training, graduate

Mã bài báo: JHS - 39

Ngày nhận bài sửa: 12/4/2022

Ngày nhận bài: 15/03/2022

Ngày duyệt đăng: 25/4/2022

Ngày nhận phản biện: 31/03/2022

1. Mở đầu

Kể từ khi thực hiện chính sách đổi mới, chuyển sang nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, nền kinh tế Việt Nam luôn đạt tốc độ tăng trưởng cao. Thành tựu đó cho phép nước ta có thêm nhiều nguồn lực thực hiện và mở rộng hệ thống chính sách ASXH. Nhiều cơ quan, đơn vị được huy động thực hiện ASXH theo chức năng, nhiệm vụ được giao, tiêu biểu là Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội (LĐTB&XH), Ủy ban Dân tộc và Miền núi, Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn, các cơ quan đoàn thể, tổ chức chính trị - xã hội, các cơ sở đào tạo, các viện nghiên cứu ASXH, các tổ chức cung cấp dịch vụ ASXH và các tổ chức phi chính phủ trong nước, quốc tế v.v... Điều này dẫn đến nhu cầu sử dụng đội ngũ nhân lực được đào tạo bài bản về ASXH tăng cao (Hậu, Tuấn, 2012). Tuy nhiên, hiện nay theo các nghiên cứu chỉ ra, Việt Nam vẫn chưa có cơ sở đào tạo nào có ngành ASXH, kể cả bậc cử nhân và sau đại học. Hiện trạng cho thấy chỉ có một số môn học/nội dung ASXH vào chương trình đào tạo thuộc ngành xã hội học, công tác xã hội hay quản lý xã hội (Bộ LĐTB&XH, 2011).

Thông qua rà soát chương trình đào tạo của một số cơ sở đào tạo có liên quan đến ASXH cho thấy, những kiến thức được đưa vào giảng dạy chủ yếu là những lý luận cơ sở. Ví dụ như: Khoa Công tác xã hội - Trường Đại học Lao động - Xã hội xây dựng 03 môn học thuộc ngành ASXH là (1) nhập môn ASXH, (2) Trợ giúp Xã hội (ASXH 2) và Ưu đãi xã hội (ASXH 3). Những kiến thức được đưa vào giảng dạy mới chỉ dừng lại ở giới thiệu khái quát lịch sử hình thành và phát triển của ASXH, một số khái niệm cơ bản của ASXH, một số chính sách ASXH và chức năng, nhiệm vụ của các cơ quan hữu quan; Khoa Khoa học Quản lý - Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn cũng mới chỉ xây dựng nội dung kiến thức ở trình độ nhập môn trong các môn học thuộc ngành ASXH như: ASXH, Giảm nghèo, Phúc lợi Xã hội... Ngành Công tác xã hội, khoa xã hội học - Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn chủ yếu lồng ghép một số nội dung ASXH vào trong các môn học của Khoa như: ASXH và công tác xã hội, Công tác xã hội với Người cao tuổi, Công tác xã hội với Người khuyết tật... Khoa Bảo hiểm - Trường Đại học Kinh tế Quốc dân chỉ thực hiện đào tạo một nội dung của ASXH ở chương trình

sau đại học. Tương tự như vậy, với các trường đào tạo khác ở bậc sau đại học cũng chỉ đưa những nội dung hoặc học phần đơn lẻ liên quan tới ASXH vào đào tạo vì thực tế các khóa đào tạo này không phải là đào tạo sau đại học về ASXH do đó cũng rất khó để có thể đưa nhiều học phần ASXH vào trong chương trình đào tạo.

Vì vậy, việc đào tạo ASXH ở bậc đại học và sau đại học chưa đáp ứng nhu cầu nhân lực chất lượng cao về ASXH. Đây được coi là nguyên nhân dẫn đến tình trạng thiếu hụt nghiêm trọng nhân lực chất lượng cao về ASXH làm hạn chế khả năng xây dựng, hoạch định, triển khai thực hiện các chính sách ASXH trong quản lý nhà nước, cung cấp dịch vụ an sinh cho người dân ở các cấp từ trung ương đến địa phương. Nhiều hoạt động trong lĩnh vực ASXH ở Việt Nam hiện nay buộc phải sử dụng đội ngũ cán bộ chưa được đào tạo bài bản về ASXH hoặc được đào tạo ở nhiều ngành khác nhau như: công tác xã hội, xã hội học, tâm lý học... (Bộ LĐTB&XH, 2012).

Ngành ASXH là một ngành rộng bao trùm nhiều ngành cụ thể như: công tác xã hội, bảo hiểm xã hội... Vì vậy, mặc dù hiện nay ở nước ta chưa có đào tạo bậc đại học về ngành ASXH nhưng vẫn cần thiết phải đào tạo ngành ASXH sau đại học để cung cấp nguồn nhân lực trình độ cao cho những cán bộ hiện đang công tác ở các lĩnh vực thuộc ASXH (Phúc, 2012). Do đó, việc nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn để đào tạo nguồn nhân lực sau đại học về ASXH là hết sức cần thiết.

2. Nội dung

2.1. Mục tiêu và phương pháp nghiên cứu

Mục tiêu

Thông qua đánh giá, phân tích về nhu cầu và mong muốn được đào tạo sau đại học, nghiên cứu sẽ đề xuất một số giải pháp nhằm đáp ứng nhu cầu đào tạo sau đại học về ASXH ở Việt Nam

Phương pháp nghiên cứu

* Phương pháp phân tích tài liệu thứ cấp:

- Tổng hợp, phân tích nội dung, chương trình đào tạo hệ cao học của các trường đại học có đào tạo các học phần liên quan đến ASXH tại Việt Nam;
- Tổng hợp, phân tích kinh nghiệm đào tạo hệ cao học có liên quan đến ASXH của một số quốc gia trên thế giới;
- Tổng hợp, phân tích hệ thống văn bản quy định đào tạo sau đại học của Việt Nam.

***Phương pháp thu thập thông tin sơ cấp:**

- Nghiên cứu phát ra 350 phiếu hỏi. Sau khi rà soát và loại bỏ những phiếu không hợp lý thì tổng số phiếu còn lại là 325 phiếu được đưa vào phân tích gồm các đối tượng (chuyên gia, giảng viên, cán bộ làm công tác ASXH, sinh viên theo học các chuyên ngành gần với ASXH...) về nội dung, chương trình đào tạo cao học về ASXH.

- Thực hiện phỏng vấn sâu 30 đối tượng (chuyên gia, giảng viên, cán bộ làm công tác ASXH, sinh viên theo học các chuyên ngành gần với ASXH...) về nội dung, chương trình đào tạo cao học về ASXH;

- Tổ chức 03 phiên tọa đàm thảo luận nhóm về nội dung, chương trình đào tạo sau đại học về ASXH,

thành phần bao gồm chuyên gia, giảng viên, cán bộ làm công tác ASXH và sinh viên theo học các ngành gần với ASXH.

2.2. Kết quả nghiên cứu về đào tạo sau đại học trong lĩnh vực an sinh xã hội

Mức độ cần thiết và mong muốn tham gia đào tạo sau đại học về lĩnh vực ASXH

Đánh giá về mức độ cần thiết của về ASXH trong công việc, có đến 288 ý kiến chiếm 88,6% nhận định đây là những nội dung rất cần thiết với công việc của họ và không có ý kiến nào cho rằng kiến thức này là không cần thiết. Như vậy, có thể thấy đội ngũ cán bộ đánh giá rất cao tầm quan trọng của những kiến thức ASXH trong công việc của họ.

Bảng 1. Mức độ cần thiết của kiến thức an sinh xã hội trong công việc

Mức độ cần thiết của ASXH trong công việc	Số lượng	Tỷ lệ %
Rất cần thiết	288	88,6
Bình thường	37	11,4
Không cần thiết	0	0
Tổng	325	100

Nguồn: Kết quả khảo sát của nghiên cứu

Điều đó cũng được thể hiện qua ý kiến phỏng vấn sâu của một cán bộ lãnh đạo Cục Bảo trợ xã hội: “An sinh xã hội là một lĩnh vực liên quan tới nhiều ngành trong việc phát triển xã hội, đảm bảo an sinh xã hội. An sinh xã hội liên quan tới đội ngũ làm nghề và cung cấp dịch vụ xã hội, hoạch định chính sách và xây dựng các chương trình, hệ thống cung cấp dịch vụ hướng tới sự công bằng, bình đẳng và ổn định xã hội. Do đó, đây là những kiến thức rất quan trọng và cần thiết với cán bộ.”

Nhận thức được tầm quan trọng về ASXH, do đó khi được hỏi về nguyện vọng muốn được đào tạo sau đại học về ASXH, có rất nhiều ý kiến mong muốn được tham gia vào chương trình này. Có đến 284 cán bộ chiếm 87,4% muốn được đào tạo chương trình sau đại học về ASXH trong đó có 260 ý kiến muốn được đào tạo thạc sĩ và 24 cán bộ mong muốn được đào tạo ở bậc tiến sĩ. Số cán bộ mong muốn được tham gia vào chương trình đào tạo sau đại học chia đều trong

hai địa bàn (144 ở Hà Nội và 140 ở TP.HCM). Tỷ lệ độ tuổi cũng tập trung nhiều ở độ tuổi trẻ.

Theo quy định tại một số địa phương, sẽ không hỗ trợ đối với cán bộ khoảng từ 45 tuổi trở lên đi học cao học. Kết quả nghiên cứu chỉ ra trong độ tuổi này cũng chỉ có khoảng 20,7% cán bộ có nhu cầu muốn học do họ vẫn muốn hoàn thiện thêm khả năng và trình độ. Như vậy, có thể thấy một tỷ lệ khá cao cán bộ mong muốn được học tập nâng cao trình độ trong lĩnh vực ASXH.

Cụ thể các ý kiến phỏng vấn sâu cho rằng: “Đề nghị cơ quan chủ quản nên tổ chức đào tạo cho cán bộ tham gia vào các chương trình sau đại học để phục vụ cho lĩnh vực chuyên môn vì nhu cầu ASXH hiện nay ở Việt Nam còn đang thiếu và nhu cầu của đối tượng trong xã hội là đa dạng và cần được đáp ứng”, “Có thể tổ chức trong thời gian tới càng nhanh càng tốt để người học có thời gian nâng cao kỹ năng và phục vụ công việc được hiệu quả hơn”.

Bảng 2. Mong muốn được đào tạo sau đại học về lĩnh vực an sinh xã hội

Mong muốn được đào tạo SDH về ASXH	Số lượng	Tỷ lệ %
Có	284	87,4
Không	40	12,3
Missing	1	0,3
Tổng	325	100

Nguồn: Kết quả khảo sát của nghiên cứu

Lý do mong muốn tham gia vào đào tạo sau đại học về lĩnh vực ASXH

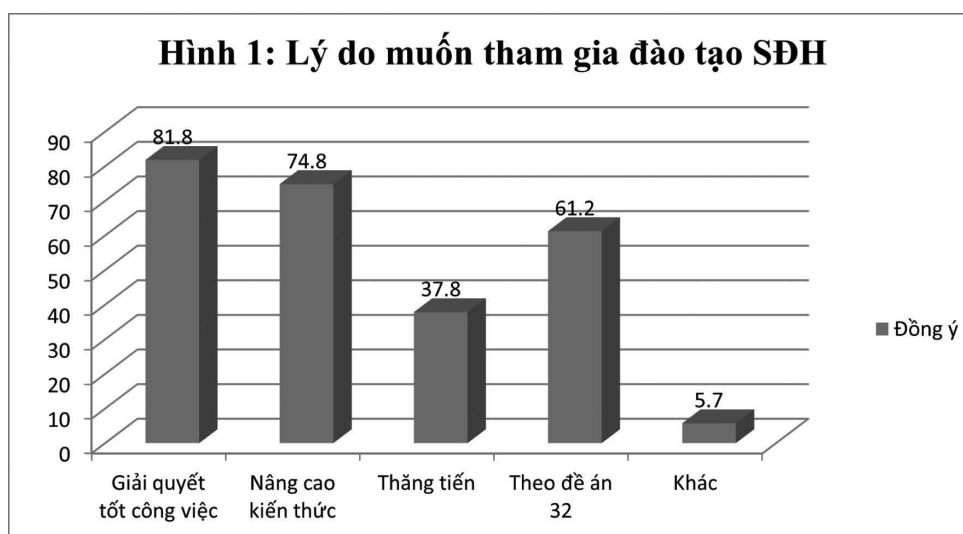
Đi sâu vào phân tích những lý do mong muốn được đào tạo và không mong muốn được đào tạo, nghiên cứu đã tìm hiểu được một số lý do như sau: Có 61,2% cho rằng mong muốn tham gia các khóa đào tạo sau đại học về ASXH là để giúp họ thực hiện các công việc triển khai trong Đề án 32.

Đề án 32 của Chính phủ là đề án Phát triển nghề công tác xã hội (CTXH) giai đoạn 2010-2020. Mục tiêu của đề án là Phát triển công tác xã hội trở thành một nghề ở Việt Nam. Nâng cao nhận thức của toàn xã hội về nghề CTXH; xây dựng đội ngũ cán bộ, viên chức, nhân viên và cộng tác viên CTXH đủ về số lượng, đạt yêu cầu về chất lượng gắn với phát triển hệ thống cơ sở cung cấp dịch vụ CTXH tại các cấp, góp phần xây dựng hệ thống ASXH tiên tiến.

Để đạt được mục tiêu này, rất nhiều các hoạt động được triển khai và đòi hỏi cán bộ luôn phải hoàn thiện năng lực của bản thân. Chi NVH, cán bộ trung tâm cung cấp dịch vụ xã hội chia sẻ: “Trung tâm cung cấp dịch vụ CTXH được thành lập theo Đề án 32. Chúng tôi phần lớn là những cán bộ ở các phòng ban khác chuyển sang và chỉ có một người có bằng chính quy CTXH. Hiện nay, công việc của chúng tôi cần nhiều kiến thức và kỹ năng trong lĩnh vực này. Do đó, để hoàn thành công việc

theo chức năng nhiệm vụ đã được quy định, chúng tôi rất mong muốn được tham gia các khóa đào tạo tập huấn. Nếu có điều kiện chúng tôi cũng rất mong được đào tạo một cách bài bản trong các chương trình sau đại học để đáp ứng được những yêu cầu của cơ quan nói riêng và của Đề án 32 nói chung”. Một số ý kiến khác được đề cập đến là “Để phục vụ chức năng nhiệm vụ theo Đề án 32, do công việc hiện tại có liên quan trực tiếp đến đề án, cần có thêm kiến thức kỹ năng để hoàn thành công việc được giao, nhằm đáp ứng nhu cầu phát triển của cơ quan theo định hướng của đề án, làm công việc của một nhân viên CTXH theo yêu cầu của đề án thì cần phải nắm được các chính sách, chương trình cũng như kiến thức về CTXH và ASXH...”.

Như vậy có thể thấy, Đề án 32 được Chính phủ phê duyệt đã tạo ra rất nhiều biến chuyển trong việc phát triển CTXH nói chung và trong lĩnh vực đào tạo nghề CTXH cũng như các ngành nghề liên quan nói riêng. Định hướng đào tạo cũng được thể hiện rõ nét trong đề án đối với việc đào tạo và đào tạo lại trong giai đoạn 2010-2015 và tiến tới giai đoạn 2016-2020 sẽ cần phát triển các hoạt động đào tạo ở bậc nâng cao (sau đại học). Do đó, các cơ quan tổ chức cũng như đội ngũ cán bộ cần nắm được chủ trương này để tạo điều kiện cho cán bộ cũng như chủ động tham gia vào các khóa đào tạo.

Nguồn: Kết quả khảo sát của nghiên cứu

Ngoài ra, còn có những lý do khác lý giải nguyên nhân muốn được tham gia đào tạo sau đại học về ASXH. Đa số cán bộ (81,8) mong muốn được học để có thể giải quyết công việc tốt hơn. Các ý kiến cụ thể

được nêu ra có thể trích dẫn từ nguồn phỏng vấn sâu.

Đơn cử như anh PQN – cán bộ quản lý: “Cơ quan chúng tôi nhiều người đã có bằng đại học, tuy nhiên lại ở những lĩnh vực khác nhau nên cũng gặp một số khó khăn

nhất định khi giải quyết các công việc. Được học tập nâng cao kiến thức sẽ tạo điều kiện giúp việc hoàn thành công việc tốt hơn. Đơn cử khi phải triển khai những chính sách hoặc nghị định mới, các kiến thức về ASXH sẽ giúp chúng tôi nhiều trong việc quản lý và triển khai”.

Hay tổng hợp từ các ý kiến trong cuộc thảo luận nhóm ở Hà Nội và Thành phố Hồ Chí Minh cũng chỉ rõ: “CTXH và các chuyên ngành xã hội khác đang phát triển nhanh cả về chiều rộng và chiều sâu. Do đó, để đáp ứng nhu cầu thực tế của xã hội và nhu cầu trong công việc thì chúng tôi rất cần phải được đào tạo nâng cao về kiến thức trong lĩnh vực này; Việc học tập và được đào tạo về ASXH sẽ giúp chúng tôi được hệ thống hóa lại cơ sở lý luận để triển khai các hoạt động trong thực tế đúng quy trình; Những kiến thức chuyên sâu nâng cao sẽ giúp chúng tôi có cái nhìn tổng quát để làm việc hiệu quả cũng như tham mưu tốt hơn với UBND, HĐND cũng như các cơ quan cấp trên”. Các ý kiến của đội ngũ nhân viên làm việc trực tiếp và cán bộ hành chính cũng đồng nhất: “Kiến thức nâng cao sẽ giúp chúng tôi thực hiện các công việc hiệu quả hơn; Được tiếp cận các phương pháp nghiên cứu, mô hình chăm sóc tiên tiến sẽ giúp việc hỗ trợ đối tượng hiệu quả hơn; Các hoạt động can thiệp của chúng tôi sẽ chuyên nghiệp hơn, giúp đỡ được nhiều loại hình đối tượng hơn nếu chúng tôi có được phong kiến thức rộng và sâu trong lĩnh vực này, Học tập nâng cao sẽ giúp có được hệ thống lý thuyết bài bản và chuyên sâu trong việc thực hành và can thiệp...”

Như vậy, đội ngũ cán bộ đã nhận thức khá rõ ràng về hoạt động đào tạo nâng cao trình độ ở bậc cao. Các ý kiến nhấn mạnh khối kiến thức ở bậc sau đại học sẽ giúp họ có hệ thống lý thuyết bài bản và cơ sở lý luận vững chắc để vận dụng vào thực tiễn. Những kiến thức đại cương ở bậc đại học là cần thiết nhưng

chưa đủ để có thể đáp ứng cho những đòi hỏi thực tiễn ngày càng cao.

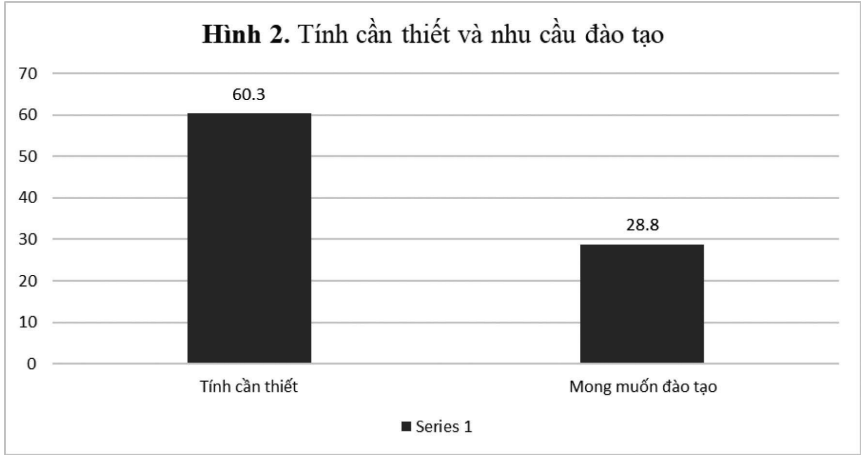
Cùng với việc triển khai mạnh mẽ Đề án 32 cũng như sự thay đổi ngày càng phức tạp về nhu cầu của xã hội đòi hỏi năng lực, trình độ của đội ngũ cán bộ cũng ngày phải được hoàn thiện hơn. Tuy nhiên, ngoài việc muốn nâng cao kiến thức để giải quyết công việc hiệu quả hơn, vẫn còn một số cán bộ muốn đi học vì những lý do khác.

Có thể kể ra những lý do ở đây là vì muốn thăng tiến trong công việc và do cơ quan bổ nhiệm những người có bằng cấp cao hoặc có những ưu tiên nhất định trong việc tuyển dụng đội ngũ cán bộ có bằng sau đại học: “Hiện nay đang có xu hướng các cơ quan bổ nhiệm lãnh đạo phù hợp với trình độ chuyên môn đang công tác, ưu tiên những người có bằng cấp trên đại học”; “Mặc dù tiêu chí bằng cấp không phải là tiêu chí duy nhất tuy nhiên nếu có bằng cấp cao thì triển vọng và cơ hội được tuyển dụng hay quy hoạch bổ nhiệm cũng cao hơn với cơ quan chúng tôi”.

Một cán bộ lãnh đạo trong Cục Bảo trợ xã hội cũng chia sẻ: “Chúng tôi khuyến khích cán bộ đi học, nếu có bằng cấp thạc sĩ và tiến sĩ về an sinh xã hội là có ưu tiên khi tuyển dụng. Cục Bảo trợ xã hội luôn chào đón những cán bộ có năng lực, có nhiệt huyết, có trình độ học thức cao ở bậc thạc sĩ, tiến sĩ.

Nhu cầu học sau đại học về ASXH đối với sinh viên

Đối với các bạn sinh viên, kết quả nghiên cứu cho thấy các em cũng đánh giá cao tầm quan trọng của những nội dung về ASXH, sinh viên cho rằng các nội dung về an sinh là rất cần thiết đối với nghề nghiệp sau này của các em. Tuy nhiên, khi được hỏi có mong muốn được đào tạo sau đại học về ASXH không, chỉ có 28,8% sinh viên muốn theo học sau đại học về ASXH.

Nguồn: Kết quả khảo sát của nghiên cứu

Lý giải điều này, trong các phỏng vấn sâu, các bạn sinh viên cho rằng về các em đang theo học là ngành CTXH. Mặc dù ASXH là ngành gần nhưng các em vẫn muốn học cao học ngành CTXH hơn vì đó là ngành các em đã theo học trong 4 năm.

Các kiến thức ASXH là rất cần thiết nhưng đó sẽ là những kiến thức bổ trợ trong lĩnh vực CTXH. Đây chính là điểm mấu chốt của vấn đề vì trên thực tế trong hệ thống giáo dục đào tạo của Việt Nam hiện nay chưa có đào tạo bậc cử nhân đại học về ASXH. Do đó, việc tuyển sinh sẽ gặp những khó khăn nhất định.

Tuy nhiên, nguồn đào tạo sẽ đến từ đội ngũ cán bộ hiện đang làm việc trong lĩnh vực này. Qua nghiên cứu kinh nghiệm đào tạo của một số quốc gia, một lớp cao học của họ chỉ từ 25 đến 30 học viên và mỗi năm chỉ mở khoảng hai đến ba lớp. Với nhu cầu đào tạo của đội ngũ cán bộ qua đánh giá của nghiên cứu có thể thấy việc mở chương trình sau đại học về ASXH là có nguồn đầu vào.

Các ý kiến phỏng vấn sâu cho thấy, các bạn sinh viên muốn tham gia vào các khóa đào tạo sau đại học về ASXH vì nhiều lý do. Có nhiều em mong muốn vì nhận thức tốt về tầm quan trọng của ASXH: *“ASXH góp phần ổn định xã hội, có mối quan hệ chặt chẽ với CTXH nên học sẽ rất tốt. ASXH liên quan đến việc giải quyết các vấn đề xã hội, hỗ trợ giải quyết chính sách cho những nhóm đối tượng yếu thế do đó rất hữu ích cho xã hội; Xã hội phát triển, nhu cầu con người và các vấn đề xã hội cũng biến đổi đa dạng. Do đó kiến thức về các ngành khoa học xã hội sẽ rất hữu ích”*.

Cũng có em mong muốn học do: *“Sau này ra trường gia đình em đã định hướng làm việc trong lĩnh vực này. Do đó, được học cao hơn sẽ rất cho công việc tại địa phương; Em rất yêu thích ngành này nên kiến thức ASXH sẽ hỗ trợ em rất tốt trong công việc tương lai”*. Ngoài ra, cũng có những lý do đơn giản như: *“Giảng viên dạy hay, luôn tạo hứng thú cho chúng em học nên em muốn học cao hơn; hoặc như lĩnh vực này đúng với sở thích của em nên em sẽ học tiếp...”*. Như vậy, mặc dù không có nhiều sinh viên muốn theo học về ASXH trình độ sau đại học, tuy nhiên những em muốn tham gia đã nhận thức khá tốt về ASXH.

Để tạo điều kiện thuận lợi, mong muốn của nhóm sinh viên tập trung vào việc có thêm thông tin cụ thể (thời gian, môn học, học phí...). Sinh viên cũng quan tâm đến việc chương trình đào tạo cần linh hoạt và gần với thực tiễn nhiều hơn. Ngoài ra, cũng có một số lý do của sinh viên trùng với ý kiến của cán bộ như

mong muốn thời gian đào tạo cần linh hoạt và tạo điều kiện để có thể vừa học vừa làm hoặc như mong muốn được hỗ trợ và ưu tiên cho sinh viên trong việc đóng học phí và các khoản kinh phí khác.

Thực trạng hệ thống cơ sở đào tạo về an sinh xã hội

Qua nghiên cứu một số trường đại học có giảng dạy các học phần về ASXH, kết quả cho thấy hiện nay chưa có cơ sở nào mở ngành đào tạo sau đại học về ASXH. Để đánh giá thực trạng các cơ sở đào tạo, nghiên cứu của đề tài đã tiến hành khảo sát một số trường đại học điển hình có đào tạo về các nội dung liên quan đến ASXH là: Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn Hà Nội; Trường Đại học Lao động - Xã hội; Trường Đại học Sư phạm Hà Nội; Trường Đại học Vinh; Trường Đại học Đồng Tháp; Trường Đại học Đà Lạt; Đại học Huế. Qua nghiên cứu cho thấy, có giảng dạy các học phần về ASXH, kết quả cho thấy hiện nay chưa có cơ sở nào mở ngành đào tạo sau đại học về ASXH. Hiện nay, mới chỉ có khoảng 4 đến 5 cơ sở đào tạo sau đại học về CTXH. Các học phần ASXH xã hội được thể hiện chưa rõ nét trong các chương trình đào tạo về CTXH. Có thể đánh giá thực trạng về hệ thống đào tạo ASXH dựa vào một số nội dung sau:

- Thứ nhất, về tổ chức bộ máy

Hiện nay, không có trường nào có khoa An sinh xã hội. Các học phần liên quan đến ASXH được giảng dạy trong các khoa Công tác xã hội (như: Trường Đại học Lao động - Xã hội; Đại học Sư phạm Hà Nội; Đại học Đà Lạt; Đại học Vinh) hoặc thuộc các khoa khác như: Khoa Lịch sử (Đại học Huế); khoa Chính trị (Đại học Đồng Tháp); Khoa Xã hội học (Trường đại học Khoa học xã hội và Nhân văn).

- Thứ hai, về chương trình giảng dạy

Hai học phần là Chính sách xã hội và ASXH được giảng dạy phổ biến nhất ở các trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn, Đại học Sư phạm Hà Nội, Đại học Vinh, Đại học Đà Lạt, Đại học Đồng Tháp... Một số nội dung khác liên quan tới ASXH được giảng dạy cùng với các học phần khác.

Đối với Trường Đại học Lao động - Xã hội, trong chương trình đào tạo có nhiều học phần liên quan đến ASXH như Nhập môn ASXH, Trợ giúp xã hội, Ưu đãi xã hội, Chính sách xã hội, Bảo hiểm xã hội (được giảng dạy bởi giáo viên khoa Bảo hiểm).

- Thứ ba, về đội ngũ giảng viên

Đối với trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn, có 5 thầy cô tham gia giảng dạy các môn ASXH

gồm 3 phó giáo sư và 2 tiến sĩ. Tuy nhiên, những thầy cô này đều có bằng chuyên ngành Xã hội học.

Đối với Trường Đại học Lao động – Xã hội, các giảng viên giảng dạy về ASXH có 4 tiến sĩ, 7 thạc sĩ trong đó chỉ có 1 tiến sĩ có về về Phúc lợi xã hội. Còn lại các giảng viên đều có về đào tạo gần như Xã hội học, Quản lý xã hội...

Đại học Sư phạm Hà Nội, khoa Công tác xã hội hiện có 1 phó giáo sư, 4 tiến sĩ, có 5 thạc sĩ có chuyên ngành CTXH.

Các trường đại học khác chủ yếu các thầy cô có trình độ thạc sĩ công tác xã hội tham gia giảng dạy.

- Thứ tư, về tài liệu giáo trình

Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn Hà Nội đang sử dụng giáo trình được biên soạn với sự hỗ trợ của Thụy Điển. Ngoài ra, có khoảng 4 đến 5 sách tham khảo trong và ngoài nước phục vụ cho quá trình giảng dạy. Hiện nay, Trường Đại học Lao động - Xã hội đã chủ động nguồn lực để xây dựng các bộ giáo trình chuẩn để giảng dạy. Nội dung đào tạo ASXH của Trường có 4 giáo trình chính và khoảng 8 sách tham khảo về ASXH. Còn hầu hết các trường khác sử dụng giáo trình trong nước và sách dịch từ các trường nước ngoài để giảng dạy, chưa xây dựng được bộ giáo trình riêng cho mình.

Như vậy, có thể thấy hiện nay các cơ sở đào tạo vẫn chưa sẵn sàng cho việc đào tạo sau đại học về ASXH. Các môn học về ASXH được giảng dạy nhiều nhất (4 môn) là ở Trường Đại học Lao động - Xã hội. Đội ngũ giảng viên có bằng về ASXH cũng rất hạn chế. Hầu hết là các giảng viên ở về khác chuyển sang giảng dạy thông qua việc tự nghiên cứu tài liệu hoặc tham gia vào các khóa đào tạo ngắn hạn. Phần lớn các cơ sở đào tạo cũng chưa có định hướng mở về ASXH ở trình độ sau đại học. Chủ yếu các cơ sở đào tạo đang tập trung mở về CTXH ở trình độ thạc sĩ và tiến sĩ để thực hiện theo Quyết định 32/2010 và 112/2021 của Chính phủ. Để xác định các điều kiện tham gia đào tạo, nghiên cứu đã tìm hiểu những đề xuất từ phía đội ngũ cán bộ đang làm việc trực tiếp có nhu cầu đi học và mức độ đáp ứng các đề xuất đó của tổ chức.

3. Đề xuất giải pháp đáp ứng nhu cầu đào tạo sau đại học về an sinh xã hội

Xây dựng nội dung đào tạo phù hợp

Việc thiết kế nội dung đào tạo cần bảo đảm đầy đủ các hợp phần của hệ thống ASXH của Việt Nam, cũng như các hợp phần đang được nhiều quốc gia, tổ chức trên thế giới khuyến nghị áp dụng.

Hiện nay, các hợp phần của hệ thống ASXH của Việt Nam bao gồm (1) Việc làm, thu nhập và giảm nghèo, (2) Bảo hiểm xã hội, (3) Trợ giúp xã hội những người có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn, và (4) Dịch vụ xã hội cơ bản cho người dân, đặc biệt là người nghèo, người có hoàn cảnh khó khăn và đồng bào dân tộc thiểu số (Bộ LĐTB&XH, 2011).

Theo kinh nghiệm đào tạo của một số quốc gia trên thế giới, như Đức, Pháp, Mỹ, Hàn Quốc... (Griffiths, 1988; J Finch, 1984) mỗi hợp phần trong hệ thống ASXH tiếp tục được chia nhỏ thành nhiều chuyên đề khác nhau nên có khả năng đáp ứng các lĩnh vực ASXH khác nhau ở mỗi bối cảnh văn hóa đặc thù (M Brown, N Madge, 1983). Từng chuyên đề này đều là kết quả của quá trình nghiên cứu chuyên sâu của các nhà khoa học. Nhờ vậy, nội dung đào tạo sau đại học về ASXH luôn được cập nhật, mở rộng và đi sâu, phù hợp với thực tiễn chính sách và thực tiễn xã hội. Theo kinh nghiệm này và theo chu kỳ vòng đời bao gồm 3 giai đoạn: Trẻ em, người trưởng thành và người già, có thể chia các hợp phần của hệ thống ASXH của Việt Nam thành các nhóm chuyên đề sau:

- (1) Nhóm các chuyên đề ASXH dành cho trẻ em.
- (2) Nhóm các chuyên đề ASXH dành cho người trưởng thành.
- (3) Nhóm các chuyên đề ASXH dành cho người cao tuổi.

Ngoài ra, có thể thiết kế thêm một số nhóm các chuyên đề phù hợp với tình hình thực tiễn của Việt Nam, như:

- (a) Nhóm các chuyên đề ASXH dành cho hộ gia đình.
- (b) Nhóm các chuyên đề ASXH dành cho phát triển cộng đồng.

Huy động các nguồn lực để thực hiện đào tạo sau đại học về ASXH

Mặc dù hiện nay xã hội đang có nhu cầu được đào tạo sau đại học về ASXH (tập trung vào đội ngũ cán bộ làm việc trong lĩnh vực Lao động Thương binh và Xã hội). Tuy nhiên, với một số lý do như chưa đủ nguồn nhân lực, thiếu tài liệu giáo trình cũng như vì muốn tập trung mở ngành đào tạo thạc sĩ về CTXH nên nhiều cơ sở đào tạo vẫn chưa thực sự sẵn sàng để phát triển chương trình cũng như nguồn lực để phục vụ cho việc đào tạo sau đại học về ASXH. Như vậy, để có những giải pháp cho việc phát triển nguồn lực cho việc đào tạo sau đại học ASXH, rất cần thiết những giải pháp này cần được thực hiện song hành cùng với

những giải pháp về mặt cơ chế, chính sách cũng như chủ trương, định hướng cụ thể của Bộ LĐTB&XH cũng như Bộ Giáo dục và Đào tạo trong việc đào tạo này. Đối với việc phát triển nguồn nhân lực, căn cứ theo một số quy định và thông tư cũng như thực trạng đào tạo ASXH, nghiên cứu phân tích và đưa ra một số giải pháp sau về nguồn lực, giáo trình tài liệu như sau:

Phát triển đội ngũ giảng viên

Theo khảo sát, đa số các trường chưa có tiến sĩ về ASXH mà chỉ có ở các ngành gần như Xã hội học, Tâm lý, Công tác xã hội, Phát triển xã hội... Như vậy, nếu theo quy định trong Thông tư 38 của Bộ Giáo dục và Đào tạo, các cơ sở đào tạo cần gấp rút có chiến lược phát triển đội ngũ giảng viên ở trình độ tiến sĩ trong thời gian tới.

Như vậy, các bộ và các cơ quan trực thuộc bộ cũng như các cơ sở đào tạo cần chủ động lập kế hoạch phối hợp với các đối tác nước ngoài để ưu tiên các học bổng trình độ tiến sĩ về ASXH. Ngoài ra, có thể tham khảo chương trình học bổng hàng năm của Bộ Giáo dục và Đào tạo. Hàng năm theo Đề án 911, Bộ Giáo dục và Đào tạo thường có các suất học bổng cho học viên tham gia các khóa đào tạo sau đại học ở nước ngoài. Ví dụ năm 2014, Bộ đã phê duyệt 1200 suất học bổng đào tạo ngoài nước cho 7 nhóm ngành trong đó ngành khoa học xã hội có 150 suất, chiếm 12,5%.

Đối với việc cử giáo viên tham gia hoặc lựa chọn các khóa đào tạo tại nước ngoài, có thể căn cứ theo Bảng xếp hạng các cơ sở đào tạo uy tín về ASXH của các nước để cử giáo viên tham gia. Như vậy, các giảng viên cần đăng ký dự thi và liên hệ trước với các cơ sở có đào tạo sau đại học về ASXH để nắm chắc thủ tục cần thiết trước khi thi tuyển vào các trường đó.

Phát triển hệ thống giáo trình, tài liệu an sinh xã hội

Trong đề xuất khung chương trình đào tạo sau đại học, một trong những giải pháp khuyến nghị trong thời điểm này có thể hướng tới là phát triển bằng thạc sĩ Công tác xã hội về An sinh xã hội. Do đó, trong việc phát triển nguồn lực đào tạo có thể tận dụng các nguồn lực trong Quyết định 32/2010 và Quyết định 112/2021. Như vậy, nếu đề xuất đào tạo chương trình thạc sĩ CTXH về ASXH, thì cần phát triển và biên soạn nhiều hơn giáo trình trong lĩnh vực ASXH và có thể tận dụng nguồn lực từ các đề án này. Trong việc triển khai đề án của Chính phủ, Cục Bảo trợ xã hội được giao làm đối mối triển khai nhiều hoạt động

trong đó có hoạt động biên soạn và phát triển giáo trình. Trong những năm qua, Cục Bảo trợ xã hội đã triển khai rất hiệu quả các hoạt động này. Tuy nhiên, việc biên soạn các giáo trình mới tập trung phát triển ở hệ trung cấp và cao đẳng về CTXH.

Định hướng trong giai đoạn tiếp theo sẽ tập trung biên soạn giáo trình đại học và sau đại học. Do đó, ngoài những giáo trình về CTXH, Cục Bảo trợ xã hội cũng cần có chủ trương và định hướng để tập trung cho việc phát triển thêm giáo trình tài liệu sau đại học về ASXH để phục vụ cho mục đích đào tạo. Các cơ sở đào tạo cần có kế hoạch cụ thể để đề xuất lên Cục Bảo trợ xã hội nhằm phát triển hệ thống giáo trình sau đại học về ASXH.

Đối với nguồn lực để phát triển hệ thống giáo trình tài liệu, theo kế hoạch hàng năm, các cơ sở đào tạo đều được phê duyệt phát triển hệ thống giáo trình theo ngân sách nội bộ. Do đó, các cơ sở đào tạo cũng cần sớm có chiến lược bổ sung thêm tài liệu giáo trình.

Hiện nay, mặc dù còn thiếu nhưng cơ bản các giáo trình đại cương về ASXH đã có. Ngoài ra, các cơ sở đào tạo nên tập trung hoàn thiện và phát triển các giáo trình theo hướng chuyên sâu về ASXH. Ví dụ: ASXH với các nhóm đối tượng yếu thế như người cao tuổi, trẻ em có hoàn cảnh khó khăn, người khuyết tật, người nghèo hoặc tập trung phát triển giáo trình theo định hướng nghiên cứu như phương pháp nghiên cứu trong ASXH, quản trị và thiết kế dự án ASXH.

Hoàn thiện về cơ chế chính sách nhằm tạo thuận lợi cho việc đào tạo sau đại học trong lĩnh vực an sinh xã hội

- *Tạo cơ chế cho phép người học tham gia đấu thầu đề tài từ cấp Bộ trở lên.* Đơn vị đào tạo sẽ là nơi đứng ra bảo đảm cho việc ký hợp đồng nghiên cứu. Nếu đấu thầu thành công, người học có thể sử dụng kết quả nghiên cứu của đề tài đó thay cho luận văn hoặc luận án tốt nghiệp. Tuy nhiên, để được thừa nhận, người học cần là người viết báo cáo tổng hợp của đề tài đó.

- *Tạo cơ chế cho phép giáo viên tham gia giảng dạy, đồng thời đang làm chủ nhiệm đề tài cấp Nhà nước được quyền giao đề tài nhánh cho người học thực hiện.* Tùy theo tính chất của đề tài nhánh, hội đồng khoa học xác định đề tài này tương đương với luận văn thạc sĩ hay luận án tiến sĩ. Các đề tài này được cung cấp trên mạng nội bộ cho người học lựa chọn. Kết quả thực hiện các đề tài nhánh này được sử dụng thay thế cho luận văn, luận án tốt nghiệp.

Tạo cơ chế liên kết (trong nước, quốc tế) giữa hai

hoặc nhiều cơ sở đào tạo cùng tham gia đào tạo sau đại học về ASXH.

Đề xuất mở mã ngành đào tạo

Theo Điều 3 Thông tư số 02/2022/TT-BGDĐT của Bộ Giáo dục và Đào tạo về quy định điều kiện, trình tự thủ tục mở ngành đào tạo, đình chỉ hoạt động của ngành đào tạo trình độ đại học, thạc sĩ, tiến sĩ, để mở ngành đào tạo cơ sở đào tạo phải đáp ứng điều kiện chung khi mở ngành đào tạo trình độ đại học, trình độ thạc sĩ hoặc trình độ tiến sĩ, bao gồm: Về ngành đào tạo và trình độ đào tạo dự kiến mở: a) Phù hợp với nhu cầu nguồn nhân lực cho sự phát triển kinh tế - xã hội của địa phương, vùng, cả nước và của lĩnh vực đào tạo bảo đảm hội nhập quốc tế; bảo đảm phù hợp với quy hoạch phát triển nguồn nhân lực đã được phê duyệt và công bố của các bộ, ngành, địa phương hoặc báo cáo chính thức của cơ quan nhà nước có thẩm quyền (nếu có), phù hợp với chức năng, nhiệm vụ và chiến lược phát triển của cơ sở đào tạo; b) Có trong Danh mục thống kê ngành đào tạo (trừ trường hợp có quy định riêng của Chính phủ, Thủ tướng Chính phủ); việc đề xuất bổ sung ngành mới vào Danh mục thống kê ngành đào tạo thực hiện theo Thông tư quy định Danh mục thống kê ngành đào tạo của giáo dục đại học.

Hiện nay ASXH chưa có trong mã ngành đào tạo. Do đó, Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội cần sớm có chủ trương và kế hoạch giao cho một cơ sở đào tạo viết đề xuất mở ngành ASXH. Có đề xuất với Bộ Giáo dục và Đào tạo trong việc ưu tiên phê duyệt khung trình khung đào tạo về chương trình sau đại học ASXH. Tuy nhiên, cần lưu ý việc mở ngành sẽ thuận tiện hơn nhiều nếu nguồn nhân lực và giáo trình tài liệu đã được đảm bảo.

Kết luận

Có thể thấy, đào tạo sau đại học trong lĩnh vực ASXH là nhu cầu cần thiết với các cơ sở đào tạo hiện nay. Kết quả nghiên cứu đã chỉ ra thực trạng hệ thống cơ sở đào tạo như tổ chức bộ máy, chương trình giảng dạy, đội ngũ giảng viên và giáo trình tài liệu, các yếu tố này làm ảnh hưởng không nhỏ đến lộ trình xây dựng và đào tạo sau đại học về lĩnh vực ASXH. Để đáp ứng nhu cầu đào tạo sau đại học về ASXH, một số giải pháp quan trọng đã được đề xuất như cần xây dựng nội dung đào tạo phù hợp, huy động các nguồn lực để thực hiện đào tạo sau đại học về ASXH, tiếp đó cần phát triển đội ngũ giảng viên và cuối cùng là phát triển hệ thống giáo trình, tài liệu ASXH. Nếu những giải pháp này sớm được triển khai thì sự có mặt của ASXH trong mã ngành đào tạo sẽ sớm thành hiện thực.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2022). *Thông tư 02/2022/TT - BGDĐT ngày 18/01/2022 Quy định điều kiện, trình tự, thủ tục mở ngành đào tạo, đình chỉ hoạt động của ngành đào tạo trình độ đại học, thạc sĩ, tiến sĩ.*
- Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội. (2012). *Đề án một số vấn đề về chính sách xã hội giai đoạn 2012-2020.*
- Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội. (2011). *Đề án hệ thống an sinh xã hội nông thôn giai đoạn 2012-2020, Hà Nội năm 2011.*
- Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội, Cục Bảo trợ xã hội. (2020). *Báo cáo tổng kết công tác bảo trợ xã hội.*
- Bộ Lao động - Thương binh và Xã hội. (2011). *Đề án chiến lược an sinh xã hội giai đoạn 2011-2020 tầm nhìn 2030.*
- Griffiths. (1988). *Community care: agenda for action.* Department of Health and Social Security.
- J Finch. (1984). *Education as social policy*, Longmans.
- M Brown, N Madge. (1983). *Despite the welfare state*, Heinemann.
- Cường, M.N. (2007). *Cơ sở khoa học của việc xây dựng, hoàn thiện hệ thống chính sách an sinh xã hội ở nước ta giai đoạn 2006-2015*, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2007.
- Hậu, T., Huấn, Đ.M. (2012). *Phát triển dịch vụ xã hội ở nước ta đến năm 2020 một số vấn đề lý luận và thực tiễn.* NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2012.
- Phúc, V.V. (2012). *An sinh xã hội ở Việt Nam hướng tới 2020.* NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2012.